

Ασθένεια του αισθήματος

Ο έρωτας στο βυζαντινό σύστημα ψυχοπαθολογίας

Ν. Θεοχαράκης

Εταιρεία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας (Ε.Π.Α.Ψ.Υ.), Ψυχολόγος PhD, Επιστημονικός Υπεύθυνος Ψυχογριατρικών Οικοτροφείων, Επιστημονικός Συνεργάτης ΑΤΕΙ Λαμίας

Σ. Στυλιανίδης

Αν. Καθηγητής Κοινωνικής Ψυχιατρικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Επιστημονικός Διευθυντής Ε.Π.Α.Ψ.Υ.

Φ. Θεοχαράκης

Ψυχολόγος (Ε.Π.Α.Ψ.Υ.)

Σ. Γερουλάνος

τ. Καθηγητής Ιστορίας Ιατρικής, Πρόεδρος Διεθνούς Ιπποκράτειου Ιδρύματος, Κως

Η βυζαντινή ιατρική επιστήμη οργανώνει ένα καλό σύστημα ψυχοπαθολογίας που μοιάζει με το σημερινό. Ιδιαίτερη μνεία κάνουν οι βυζαντινοί συγγραφείς στην ασθένεια του αισθήματος, συγκαταλέγοντας σ' αυτήν τον έρωτα σαν εγκεφαλικό αίσθημα το οποίο χρειάζεται ιδιαίτερη ιατρική φροντίδα. Το παράδοξο είναι ότι τον έρωτα ως κλινική κατηγορία συγκαταλέγουν οι ιατροί της εποχής και όχι οι Πατέρες της Εκκλησίας με ιατρική παιδεία, όπως θα ήταν φυσικό στο πλαίσιο της επιρροής του χριστιανισμού.

Ο Ορειβάσιος χαρακτηρίζει τη δυσθυμία και την αϋπνία ως βασικά συμπτώματα και την αστία, την οινοποσία και τη

διαρκή αναζήτηση του έρωτα ως πάθος. Τονίζει μάλιστα ότι οι «οφθαλμοί κοίλοι και ου δακρύουσι, φαινόμενοι δι' ωσάν ηδονής πεπληρωμένοι εισι».¹

Ο Παύλος Αιγινήτης θεωρεί τον έρωτα πάθος της ψυχής, το οποίο χαρακτηρίζει το επίπονο αίσθημα και η συγκίνηση. Ο ίδιος θεωρεί ότι τα συμπτώματα των ερωτευμένων είναι: βαθουλωμένα μάτια, τις περισσότερες φορές δακρυσμένα, αλλά που φαίνονται χαρούμενα. Τα βλέφαρα κινούνται πολύ γρήγορα. Ακόμη κι αν κανένα άλλο μέρος του σώματος δεν προσβληθεί, δεν επηρεαστεί, αυτά είναι τα σίγουρα προσβεβλημένα μέρη των ερωτευμένων. Τονίζει ότι ο σφυγμός των

ερωτευμένων ανθρώπων δεν διαφέρει σε τίποτα από αυτόν των εργαζόμενων ανθρώπων. Θεωρεί ότι όταν ανακαλούν στη μνήμη το αγαπημένο πρόσωπο, οπτικά ή φωνητικά, και ειδικά αν αυτό λάβει χώρα αναπάντεχα, τότε ο σφυγμός υφίσταται αλλαγή λόγω της ασθένειας της ψυχής κι επομένως δεν διατηρεί τη φυσική ισορροπία. Οι άνθρωποι αυτοί χαρακτηρίζονται από αϋπνία και βαρυθυμία, πράγμα το οποίο έκανε πολλούς γιατρούς να κάνουν λάθος διάγνωση της πάθησης, απαγορεύοντας τα λουτρά και συνιστώντας ησυχία και μέτρια δίαιτα.

Κατά τον Παύλο Αιγινήτη ο σοφός θεραπευτής θα αναγνωρίσει αμέσως την ασθένεια και θα προτείνει λουτρά, κρασί, ευχάριστες ιστορίες, θεάματα, κυοφορία και τη χρήση γυαλιών. Προτείνει να προκαλείται φόβος στον ασθενή, ότι εφ' όσον δεν σκέφτεται τίποτα άλλο εκτός από τον έρωτα, η ανάρρωση θα είναι χρονοβόρα και δύσκολη. Επίσης θεωρεί ότι

1. Edvard Munch, «Μελαγχολία», 1894-95, ελαιογραφία, 70x95,8 εκ., Bergen Kunstmuseum, Μπέργκεν.

2. Ο Αβικέννας, ο διασημότερος ίσως Άραβας γιατρός, ενώ εξετάζει ασθενή που πάσχει από τη νόσο του έρωτα. Περσικό χειρόγραφο του 16ου αι. Μουσείο Τουρκικών και Ισλαμικών Τεχνών, Κωνσταντινούπολη.

πρέπει να προτρέπονται τα άτομα αυτά να συνεργάζονται και να μιμούνται τα άτομα ιδιαίτερης σημασίας στη ζωή τους, έτσι ώστε να υπάρχει μεταστροφή της σκέψης.²

Σύμφωνες θέσεις εκφράζονται κι από τους Αβικέννα, Ραζή, Haly Abbas.³ Ο Κεκαυμένος στο *Στρατηγικόν* αναφέρει ότι όσοι κυριεύονται από οίστρο, παρασύρονται από την ακοή.⁴ Ο Ραζής συνιστά συνεχείς απολαύσεις κι ευχάριστο περιβάλλον, περιπάτους, λίγη οινοποσία έως ελαφρά μέθη. Ο Αβικέννα κι ο Haly Abbas συνιστούν τα ίδια, προσθέτουν όμως το κυνήγι και γενικά τα αθλήματα στη θεραπευτική αγωγή.⁵

Στα ίδιο πλαίσιο οι βυζαντινοί ιατροί συγκαταλέγουν και άλλες δύο κλινικές κατηγορίες, τη γονόρροια και τα λιβιδινικά όνειρα (με την ψυχαναλυτική σημασία του όρου), που μπορεί να συνοδεύουν τον έρωτα ως κλινική οντότητα ή ανεξάρτητα.

Η γονόρροια αποτελεί για τους βυζαντινούς συγγραφείς διαταραχή κατά την οποία υπάρχει ακούσια συνεχής εκσπερμάτιση, χωρίς ερεθισμό, ένεκα επισχετικής αδυναμίας. Ακολουθούν τις θεραπευτικές οδηγίες του Γαληνού, ο οποίος ορίζει τη γονόρροια ως την ακούσια έκλυση σπέρματος λόγω αδυναμίας των σπερματικών αγγείων. Ο Ορειβάσιος τονίζει ότι συμβαίνει και στις γυναίκες⁶ και χορηγεί κιμωλία, ψιμίθιο, νυμφαία ρίζα, ίριν και αδιάντον. Τόσο για τη γονόρροια όσο και για την ονειρώξη ο ίδιος συνιστά θρίδακος σπέρμα και καρπό άγριας καννάβευς.⁷

Ο Αρεταίος, στο κεφάλαιο που αφιερώνει για τη γονόρροια, κάνει ευφυείς παρατηρήσεις, στις οποίες εκφράζει ότι το σπέρμα αναπτύσσεται μαζί με την ανάπτυξη του ηθικού χαρακτήρα. Στη θεραπεία περιλαμβάνει δυσόσμο, καστορέλαιο και συνιστά γυμναστικές ασκήσεις.⁸

Ο Αέτιος κι ο Αλέξανδρος δέχονται τις ιατρικές παρεμβάσεις του Γαληνού αλλά συνιστούν κρύα επιθέματα και αποφυγή όλων όσα προκαλούν τη σεξουαλική επιθυμία. Ο Ραζής συνιστά στυπτικά επιθέματα, επαλείψεις των γεννητικών οργάνων με μύρο και όπιο.⁹

Ο Παύλος Αιγινήτης συνιστά ανάπαυση του ασθενή με κομπρέσες στην οσφυακή χώρα και καταπλάσματα από μήλα, άγριο κλήμα ή φοίνικα. Συνιστά επίσης λουτρά και ξηρή διατροφή. Σε περίπτωση γονόρροιας και λιβιδινικών ονείρων συνιστά σκληρό και κρύο κρεβάτι και πλάγια θέση κατά την κατάκλιση.¹⁰

Αντίθετα, ο Τιμόθεος Α' Αλεξανδρείας αναγνωρίζει τον ψυχολογικό παράγοντα της ονειρώξης και τονίζει ότι όλη η θεραπεία πρέπει να επικεντρωθεί στη θεραπεία των επιθυμιών, των λογισμών και της φαντασίας, με μεθόδους καθαρά ψυχοθεραπευτικές.¹¹

Όπως σημειώσαμε και στην εισαγωγή, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι οι βυζαντινοί συγγραφείς αναφέρονται στον έρωτα ως ασθένεια του αισθήματος χαρακτηρίζοντάς τον εγκεφαλικό αίσθημα το οποίο χρειάζεται ιδιαίτερη φροντίδα. Η διερεύνηση του θέματος θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε γιατί οι ιατροί της εποχής είδαν τον έρωτα ως ψυχοπαθολογικό σύμπτωμα και τον κατέταξαν σε ιδιαίτερη κλινική κατηγορία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Ορειβάσιος, *Collectionum Medicarum Reliquiae*, έκδ. Ioannes Raeder, Verlag Adolf M. Hakkert, Amsterdam 1964, τόμ. VI, σ. 249.

² Paul Aegineta, *The Seven Books*, έκδ. Francis Adams, The Sydenham Society, London, τόμ. I, σ. 390-391.

³ Στο ίδιο, σ. 391, σχόλια.

⁴ Κεκαυμένος, *Στρατηγικόν*, εκδ. Κανάκη, Αθήνα 1996, σ. 186.

⁵ Paul Aegineta, σ. 391.

⁶ Ορειβάσιος, IX, 33.2-37.7, λζ'.

⁷ Ορειβάσιος, IV, 103.2-110.3, ρζ'.

⁸ Paul Aegineta, σ. 594.

⁹ Στο ίδιο.

¹⁰ Στο ίδιο, σ. 593.

¹¹ Τιμόθεος Αλεξανδρείας, *Αποκρίσεις Κανονικάι*, 23-27, Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1955 κ.ε., τόμ. 42.

“Illness of the Feeling”. Love in the Byzantine Psychopathological System

N. Theocharakis, S. Stylianidis, F. Theocharakis, S. Geroulanos

In the Byzantine psychopathological system a special category called “the illness of the feeling” is noticed. Especially significant during the Byzantine period is the fact that the feeling as a disorder is more classified as such by the doctors than the fathers of the Church who had studied medicine.

Dejection, insomnia, starvation, alcohol consumption and constant search of love as pathos are described as the basic symptoms. The therapy consisted of tranquillity, moderate diet, the use of “fear”, the modification of thought and the imitation of role models. Some authors also associate pathologically the illness of the feeling with gonorrhoea and libidinal dreams.